

BÍRÓ MELINDA

*Eszterházy Károly Főiskola, Testnevelési és Sporttudományi Intézet, Eger
College of Eszterházy Károly, PE and Sport Science Institute, Eger
Email: biromelinda@ektf.hu*

**A VÍZILABDAJÁTÉK KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE,
VERSENYSPORTTÁ VÁLÁSA
„a vízilabdázás őskora”**

**THE HISTORY OF WATER POLO,
AND THE EVOLUTION ITS COMPETITIVE SPORT
“prehistoric time of the water polo”**

Összefoglaló

Hazánk egyik legeredményesebb csapatsportága a vízilabda. Kilenc olimpiai aranyérme, három ezüst és bronzérme mellett kilencszer állhatott fel dobogóra világbajnokságon, hússzor Európa bajnokságon hazánk válogatottja, emellett persze számos egyéb nemzetközi díjat is magáénak tudhat. A kisebb hullámvölgyek ellenére, minden nagyképűség nélkül mondhatjuk, hogy amióta 1926-ban megnyertük az első EB-t, azóta mi vagyunk a legjobbak. De mi történt előtte? Hogyan ismerte meg hazánk és a világ a vízilabdát? Ezt kívánja bemutatni a tanulmány. A vízilabdajáték kialakulását, a sportág „őskorának” történetét, egészen 1912-ig az első olimpiai szereplésünkig elemezzük.

Kulcsszavak: *vízilabda, történet, versenysport.*

Abstract

Water polo is one of the most successful team sport in Hungary. Our national water polo team won nine gold, three silver and three bronze medals during the Olympic history. Nine times could be Hungarian water-polo players in the World Championships podium, and twenty times in European championships. In addition, numerous other international awards have the Hungarian national team. Despite smaller downturn, I can say without boastfulness, that since 1926, won the first European Championships, we are the best in the World. What happened before that? How the water polo born? How widespread this game in Hungary and in the world? Aim of the present study to answer these questions, and analyze the water polo prehistoric time up until 1912 the Hungarian water polo team first Olympic participation.

Keywords: *water polo, history, competitive sport.*

A vízilabdajáték megszületése

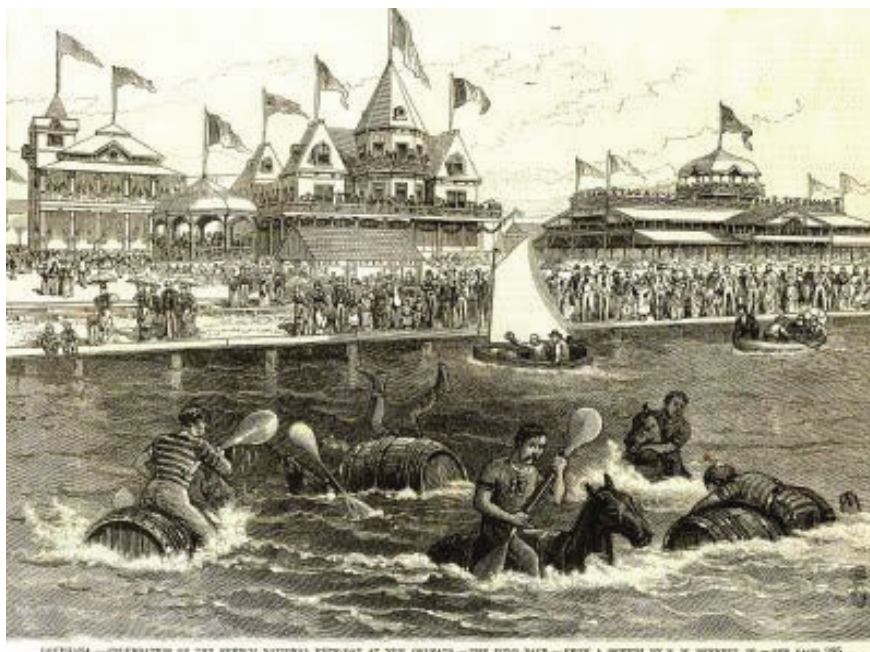
Az 1830-as, 40-es évekre, Angliában, a kontinens országait megelőzve az uszodaépítések, olyan mértékben megsaporodtak, amely kedvező feltételeket teremtett mind az úszás versenysporttá alakulásához, mind pedig az egyéb „vizes” sportágak megszületéséhez. Az 1860-as és 70-es években az úszás népszerűségének növekedése és annak elterjedése együtt járt az új vízi sportágak – vízi futball, vízi rögbi, vízi kézilabda, vízi póló – megszületésével. Hogy melyikből alakult ki a mai vízilabda? Nem olyan egyszerű a válasz, mint gondolnánk. Több szálon indult a fejlődés. Nézzük, hogyan.

A vízilabdajáték kialakulásával kapcsolatosan többféle elképzelés létezik. Az első szerint a vízilabda szó jelentéséből lehet az eredetre következtetni. A vízilabda angolul water polo. A „polo” szó az Indiai pulu szóból származik – amelynek jelentése labda, ejtése pedig „polo”.

1. kép: *Férfiak lovagolnak a felnyergelt hordókon, és labdával játszanak a vízben. Hunt's Quay, Skócia, 1880. szeptember. Azért, hogy könnyebb legyen megülniük a „hordólovat”, félíg megtöltötték vízzel. A lovasok kezében fa evőlapát, amelyet a könnyebb előrehaladás érdekében használtak, illetve hogy elérjék a labdát. (Ezt a játékot tekintik a kajakpóló ősének is. Arra valóban jobban hasonlít, mint a vízilabdára.)/ Men riding a saddled image drums, and play ball in the water. Hunt's Quay, Scotland, 1880th September. In order to make it easier to ride the "barrel horse", half-filled with water. The hands of horsemen are wooden oar, which is used in order to facilitate progress and to reach the ball. (This game is considered to be the ancestor of kayak polo. It is really more similar than the water polo.)*

Mivel India egykor Angol gyarmat volt, nem is kell magyarázni tovább, hogy a „water polo” szó hallatán egy angol mire gondolt a század elején. Egy vízben játszott lovaspóló játékra. Nehezen tudjuk elképzelni, hogyan is vihetik a lovakat a vízbe, de az Britek találékonyak voltak. A „vízi póló”-n nem a mai értelemben vett vízilabdát értették, hanem a lovaspóló egyfajta vízi változatát, amelynél a játékosok egy hordóból készített lovon ülve kergették a labdát. Érdekes, hogy ez a játék nem csak az angoloknál volt népszerű, de az amerikaiak is kipróbálták. Evezőkkel a kezükben igyekeztek a labda közelébe kerülni, és persze, ami talán még nehezebb volt, fennmaradni a „lovon”. A „water polo” ezen változata sokáig népszerű maradt a tengerentúlon, hisz még 1897-ben is játszották (lásd 3. kép).

2. kép: “The POLO race”. Pólóverseny 1881-ből. New Orleans, Louisiana USA./ “The POLO race.” water polo competition in 1881. New Orleans, Louisiana, USA.

Egy másik, már jóval valóságosabb elképzelés szerint a mai vízilabda az Angliában oly népszerű rögbiből alakult ki. Az 1860-as évek elejétől Nagy Britanniában gyakran játszadoztak, rögbiztek folyókban, tavakban. Innen ered a sportág kezdeti durvasága, és a gólszerzés szokatlan módja is, amely szerint a labdát két kézzel kellett a gólvonalra (*a medence széléhez, nyíltvízben a csónakba*) juttatni. A szakirodalom szerint az ősi skót vízilabda szabályokat is a rögbiből vették át. Nem véletlen, hogy a vízilabda őskorában gyakran emlegették „water rugby” azaz vízi rögbi néven a játékot.

3. kép: Vízilabda mérkőzés 1897-ből, Great Barrington, Massachusetts USA./
Water Polo match in 1897, Great Barrington, Massachusetts USA.

A játék eredetére vonatkozóan egy harmadik álláspont is van, mely szerint az 1860-as években, Londonban, a fürdőzők labdával játszadoztak a vízben. Birkóztak, megpróbálták megszerezni, dobálni azt, míg a strandolókból verbuválódott közönség nagyszerű hangulatban szórakozva szemlélte a küzdelmet. Talán ez a közönségsiker adta meg a lökést a vízilabdajáték kialakulásának, és talán ez ösztönözhetette az úszóversenyek szervezőit arra, hogy a gyakori, nagy népszerűségnek örvendő úszóviadalok szüneteit valami érdekes attrakcióval egészítse ki. Így lett a „vízifutball” néven emlegetett játék az angol úszóünnepélyek kiegészítő szenzációja.

4. kép: A góllövés módja, és a vízi küzdelem. A kép Louis de Breda Handley könyvében jelent meg.
/ The method of image acquisition goals, and the water fight. This image of Louis de Breda Handley's book appeared.

Mint a legtöbb „vizes” sportág őshazájának, a vízilabdajátéknak is Angliát tekintjük. (Amerikában és Ausztráliában is korán megjelent a sportág őse, de a legkorábbi feljegyzések az angol verzióról szólnak.) Az első mérkőzést a londoni Crystal Palace uszodájában vívták 1874-ben. Ezt, bemutató mérkőzések sora követte, így a közönség hamar megismerte az új sportágat. Az első néhány bemutató mérkőzést követően lefektették a kezdetleges szabályokat. Még nem volt

kijelölt játéktérület, sőt kapuk sem. Gólt úgy lehetett elérni, ha a játékosok két kézzel a medence partjára, vagy annak falához érintették a labdát (4. kép), ha nyílt vízben játszották a mérkőzést, a kaput jelentő csónakba kellett juttatni azt. A mérkőzés 20 percig tartott, a félidőben térfélcserével. A játék kezdetekor a bíró a labdát a medence közepére dobta, mire a játékosok – akik addig a parton vagy csónakban álltak – a kapus kivételével beugrottak a vízbe és rástartoltak a labdára. (5. kép)

5. kép: A játékezés módja 1910-ből / The game is way to begin 1910

A kapus a csónakban maradt, és védte azt bármilyen eszközzel. A játékosok víz felett vagy akár a víz alatt is adhatták egymásnak a labdát, cél a gólszerzés volt. Gyakran ők maguk is víz alá merültek a labdával, és víz alatt próbáltak elúszni. Még az is előfordult, hogy a fürdődresszbe rejtették a labdát és úgy próbáltak a zavaros vízbe elbújni (lásd 6. kép).

6. kép: Vízilabda ismertető az 1900-as évek elejéről / Water Polo poster of the early 1900s

Annak ellenére, hogy az Angol Úszó Szövetség úszószakemberekből álló bizottsága kidolgozta a kezdetleges játékszabályokat, a szigetországban más – más szabályok voltak érvényben, sőt néha be sem tartották, vagy nem is nagyon ismerték azokat. A cél nem is a magas szintű játék, hanem a kedvtelés, a szórakoztatás volt. Ennek szellemében játszották le az első hivatalos mérkőzést a Crystal Palace uszodájában. A játék növekvő népszerűségét bizonyítja, hogy az 1870-ben lefektetett első szabályok kikötötték, hogy az a versenyző, aki nem nevez be a vízilabda mérkőzésre, vagy bármilyen oknál fogva nem vesz részt a játékban, elveszíti valamennyi díját, amit addig nyert az úszóversenyen, azokat is, amelyeket a mérkőzés után szerezne.

7. kép: "Polo – Football" in the water... " a vízi futballt népszerűsíti a cikk a San Francisco Call hasábjain 1896-ban/ "Polo – Football" in the water ... " promote football in the water. This article appeared in the columns of San Francisco Call in 1896.

A vízilabda őskorában, gyakoriak voltak a sérülések, ami leginkább abból adódott, hogy valamelyik játékos a „kapu” vagyis a csónak alá szorult. A legtöbb sérülést a kapus okozta, aki kivételezett helyzetben volt, szinte bármit megtehetett. A csónak védője vagy, ahogy hívták „tutajos” a csónakban a medenceparton vagy pontonon állt (attól függően, hol játszották a mérkőzést) és innen ugrott a felé közeledő támadóra (7. kép). Minden engedélyezett volt a számára, a kapust viszont tilos volt bántani, nem volt szabad akadályozni sem a vízben, sem azon kívül. Az újságok gyakran tudósítottak olyan esetről, amikor a kapus kis híján vízbe fojtotta a felé közeledő csatárt, vagy komoly csigolyasérülést okozott neki. Egy ilyen újságcikk részletet láthatunk az 7. képen. A tudósító itt épp arról számol be, hogy milyen sérülések is történtek a mérkőzésen. A vízcisnák hevében szerzett sebesüléseket a cikk írója még külön rajzokon is szemlélteti, hangsúlyozva a játék „kultúráját”.

8. kép: William Wilson skót újságíró, úszószakember 1876-ban "aquatic football" néven megírja a vízilabdajáték első szabályzatát./ William Wilson, Scottish journalist who wrote the first rules of water polo game in 1876, as the rules of "Aquatic football"

A játék kezdeti korszakában nemcsak hogy engedélyezett, de természetes is volt a durva küzdelem és a kemény víz alatti párharc. Az angol szabályok azt viszont kikötötték, hogy az ellenfél játékosát tilos megtámadni mindaddig, amíg nincs nála a labda, de abban az esetben, ha birtokolja, akkor bátran „támadható”. A játékosoknak a szabályok szerint engedélyezett volt mindaddig víz alatt tartani ellenfelüket, amíg az el nem engedte a labdát. A csapattársak ritkán passzoltak egymásnak, inkább maguk vitték a labdát, vagy víz alatt kísérelték meg továbbadni azt. Beletelt néhány évbe, míg változtattak a szabályon, és betiltották a labda víz alá vitelét. A játékosokét még egy darabig nem.

9. kép: Az Angolok 1888-ban elsőként rendezték meg a nemzeti bajnokságot. A Londonban rendezett bajnoki döntőt a Burton Amateur Klub nyerte 3-0-ra az Otter London ellen. A képen a győztes Burton Amateur Klub csapata látható./ picture In 1888, the British held the first national championship. The championship finals held in London in the Burton Amateur Club won 3-0 against London Otter. The picture shows the winning team is shown Burton Amateur Club.

10. kép: a skót Edinburgh- egyetemi csapata (1890-es évek)
The Scottish team Edinburgh University (1890)

11. kép: Az angol Lancaster csapata (1894) / The English team of Lancaster (1894)

Két évvel az első Crystal Palace szodájában vívott mérkőzést követően, 1876-ban, Glasgowban, William Wilson kidolgozta az első hivatalos vízilabda szabályokat. Ezek az „ősi szabályok” 11 pontban rögzítették a mérkőzés közbeni teendőket. A paragrafusok a mérkőzés időtartamára (2x10 perc), a góllövés módjára (kétkézes), és a bírói teendőkre vonatkoztak. Így 1876-tól már hét – hét fős csapatok, bírók jelenlétében, zászlók, szegélyezte pályán küzdött a győzelemért. 1885-ben a brit úszószövetség, Wilson szabálykönyvét kiegészítve, illetve némileg átírva, vízilabda néven önálló sportágnak ismerte el az új játékot. A vízilabda növekvő népszerűségét mi sem bizonyította jobban, mint hogy a brit úszószövetség – *Swimming Association of Great Britain* – 1888-ban elsőként a világon országos bajnokságot szervezett. Bajnok a Burton Klubcsapata lett (9. kép). Az 1880-as évek végén a szigetországban – Anglia, Skócia, Írország,

Wales – sorra alakultak a vízilabdaklubok. Mindössze két évnek kellett eltelnie az első országos bajnokság megrendezésétől az első nemzetközi találkozóig, melyre 1890-ben került sor. A mérkőzés óriási meglepetéssel szolgált, ugyanis Skócia 4:0-ra legyőzte a játékalapító Angliát. Wales sem maradt ki a nemzetközi vízilabdaéletből, 1896-ra megszervezett válogatottja 3:0-ra legyőzte Írországot. Egy évre rá, 1897-ben került sor a következő összecsapásra Wales és Írország között, ahol már szorosabb mérkőzésen a skótok nyertek 3:2-re.

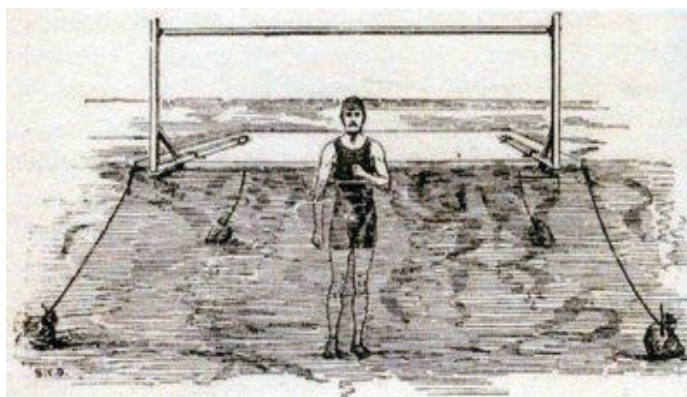
Ahogy egyre ismertebbé vált a játék, úgy változott a technikája, a szabálya, és nem utolsósorban a felszerelése. A 1870-es években több volt a sípszó egy mérkőzésen, mint maga a játék. A folyamatos szabálmódosítások megpróbálták ezt mérsékelni. 1886-ban bevezetett változtatásban már azt is megfogalmazták, hogy a labdát csak egy kézzel szabad érinteni. Ebben a korszakban, vízilabdázás technikája is gyorsan változott. Míg kezdetben – az 1870-es években – a kevés mozgásos állójáték, és leginkább a labda állóhelyben történő dobálgatása jellemezte a játékot, az 1900-as évekre ez kissé megváltozott. A labdakezelés és továbbítás módjai finomodtak, már többféle dobásmódot alkalmaztak. A játék kis mértékben ugyan, de felgyorsult. A labdatechnika fejlődése elsősorban a korszak kisméretű uszodáinak volt köszönhető. A kis területre beszűkült játék ugyanis magával hozta a vízilabda technika fejlődését.

12. kép: Az első vízilabdásapkák 1893-ból/ The first water polo caps from 1893

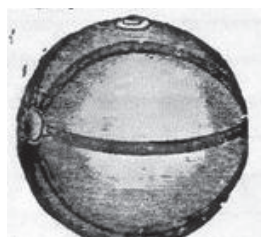
A kezdeti korszakban szinte évről évre módosították a szabályokat, hogy ezzel is modernizálják és érdekesebbé tegyék a játékot. Az egyik ilyen jelentős módosítás a kapu alkalmazása volt, ami a skótok nevéhez fűződik. Ők fejlesztették ki először a tutajok elé helyezett léceket, a mai kapufákat, majd később kivették a tutajt a kapufák közül, és hálóval helyettesítették azt.

1879-ben a focikapu mintájára kialakították a vízilabda kapukat, melynek méretét 10 lábban (három méter öt centi) határozták meg. Mivel a csónakba való gólszerzés nagyban nehezítette a labdadobások, és a lövéstechnika fejlődését, így a kapuk alkalmazása nagy ugrásnak számított. A játék technikájának gyorsütemű előrelépését eredményezte. Azzal, hogy kapukat kezdtek alkalmazni, a kapus szerepe is megváltozott. Már nem állhatott tovább a csónakban, így a parttól ő is bekerült a vízbe. (lásd 13. kép)

13. kép: A kapu, és a kapus elhelyezkedése nyílt vízi mérkőzéseknél. 1888-ban változtatták a kapu mértét. Szélességét 10 lábban, magasságát a sekély víznél 5 lábban, mély víznél 3 lábban határozták meg. A rajz 1893-ból származik. Archibald Sinclair és William Henry könyvében jelent meg. / The goal and the goal keeper position in open water matches. In 1888 the rules were changed. Width of the goal was 10 feet, a height of 5 feet in shallow water, in deep water was determined on 3 feet. The drawing is from 1893. Archibald Sinclair and William Henry's book was appeared.

A nemzetközi mérkőzések a tapasztalatcserén és a játék gyors ütemű fejlődésén túl, tovább segítették a szabályok véglegessé formálódását. Az 1880-as évek végén folyamatosan változtatták a szabályokat, ami leginkább a kapu a labda és a pálya méretére vonatkozott. A játékosok számát „körülbelül kilenc” -ben határozták meg. Az 1885-ös szabályok 8-ra korlátozták a létszámot, míg a mai 7 fős csapatról egy évre rá, 1886-ban született döntés. Ugyancsak ebben az évben szűkítették a kapu méretét is, szélességét 7 lábban (2,13m), magasságát 6 lábban (1,83m) határozták meg. Jelentős változásnak számított, hogy engedélyezték a kapuralövést. 1886-tól pedig az egykezes labdaérintést tették kötelezővé. Az 1890-es „water polo” új szabályai, már a mai játékszabályok alapjait tartalmazták.

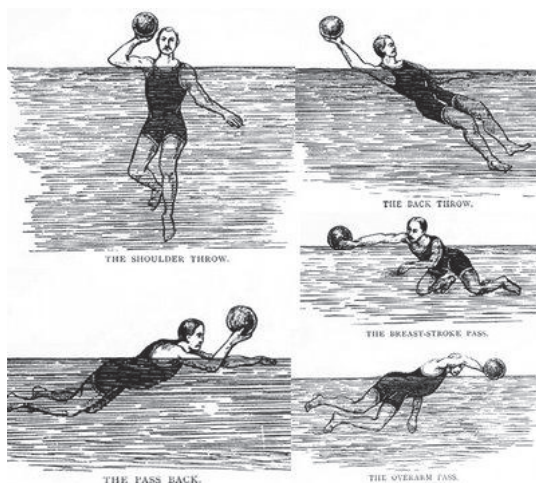
14. kép: Vízilabda 1910-ből / The water polo ball in 1910.

15. kép: Vízilabda 1964-ből / The water polo ball in 1964

A labda is sokat változott az évek alatt. Az első labdákat az indiai gyarmatokról hozott „pulu” jelentette. Az 1890-es évek vízilabda mérkőzésein 4-5 labdát is elhasználtak, vagyis kidurrantottak a kemény küzdelem során. Ezt követték a vulkanizált gumiból készült labdák. Majd később a focilabdák mintájára készí-

tették a pólólabdákat is, amik viszont nehezek voltak, és csúszósak (a hatvanas évek végéig használtak ilyen nehéz labdákat.)

16. kép: A víziló labdatechnikai elemeinek ábrái, Sundstrom 1901-ben megjelent könyvéből / The ball techniques of water polo, in Sundström book, was published in 1901

A labdatechnikai elemek első képi ábrázolása 1883-ból származik. A. Sinclair és W. Henry 1883-ban megjelent könyvükben, melynek címe: „Az úszás, mint művészet” a szerzők már a vízilabdázás technikát is bemutatják. A labda átadásának különféle módjait szemléltetik rajzok segítségével. Ezeket az ábrákat és ezt a szaknyelvet veszi át Gus Sundstrom aki 1901-ben jelenteti meg munkáját, „Water Polo” azaz vízilabda címmel.

17. kép: 1931-ben a Franciaország Anglia mérkőzésen a kapus még mindig a sekély vízben állva védi (óriási méretű) kapuját. / picture In 1931, the match between France and England goalkeeper was still standing in the shallow water and protected (large size) goal.

Az vízilabda „őskorának” labdaátadási módjai (a 15. kép alapján) a következők voltak: a vállból történő dobás, átadás háton fekvésből, mellúszó átadás,

hátrafelé történő átadás, oldalra történő átadás. A kapustechnikáról kevesebbet tudunk. A kezdeti időszakban a szabályok szinte semmiben sem korlátozták a kapusokat. Ez azt jelentette, hogy bármilyen módon védhették a kapujukat. A szabályok a számukat sem korlátozták, így akár többen is védhették a csónakot, vagy a kaput. Az is előfordult, hogy ketten védtek egyszerre (lásd 18. kép).

18. kép: A New York Athletic Club (NYAC) mérkőzése 1895-ben. A NYAC – ban 1890-ben ismerkednek meg a játékkal, majd az azt követő évek vezető vízilabdahatalmává válnak. 1892-1898-ig nyerik az amerikai nemzeti bajnokságot./ The New York Athletic Club (NYAC) matches in 1895. The Nyack – in 1890, was introduced to the game, and then in subsequent years, the leading power in water polo. 1892-1898 to win the U.S. national championships

Hogy milyen technikával védtek a kapujukat? Arra csak következtetni tudunk. A kapustechnika leginkább a víz mélységétől függött. Ha leért a kapus lába, akkor bátran ugorhatott a labda útjába a medence alját is használva, ha viszont nem ért le, akkor valószínű, hogy taposnia kellett, és a maihoz hasonlóan védhetett. A kezdeti technika leginkább a labdarúgókapusok technikájához hasonlított. Lehetett öklözni, öklözve kiütni a labdát, és a medence aljáról elrugaszkodva vetődni. 1905-ben a szabályok már meghatározták ugyan a vízmélységet, de csak azt kötötték ki, hogy a víz nem lehet 1,4 méternél sekélyebb. Így a kapusok továbbra is leállhattak a medence aljára. 1920-ban a kapusra vonatkozó

szabálymódosítás még mindig megengedte, hogy a hálvédők a „medence fenekén álljanak”, sőt továbbra is engedélyezték számukra a ma tilos öklözést.

—•—

**MANY VISITORS AT THE NEW-YORK
ATHLETIC CLUB.**

The nineteenth ladies' day of the New-York Athletic Club attracted the usual throng to the clubhouse yesterday afternoon. The only novel feature of the occasion was a game of water polo played in the large swimming tank on the ground floor. It proved to be such a success that it is likely to be repeated. The game had never before been played in this city, but it has been tried with much success in Providence and Boston.

It was played yesterday by two teams of six men each, the object being to touch the goal at either end of the tank with a large rubber ball, and the struggles to accomplish this were productive of much laughter on the part of the spectators and the apparent swallowing of tons of water on the part of the contestants. The expressions, "Line up rushers," "Pass the ball to centre rush," or "Down him there," sounded strangely familiar, but rather out of place in the water. Prof. Gus Sundstrom, who played "full back" for the winning team, distinguished himself by reaching the ball first every time it was put in play. The teams were:

BLACKS—Waldo Sprague, J. W. Carter, Herman Braum, N. Bosworth, C. J. Kintner, F. J. Wells.

REDS—Prof. Sundstrom, E. Berry, F. Vilmar, C. E. Knoblock, H. E. Toussaint, C. T. Shlessinger.

The score was 5 to 0 in favor of the Reds.

19. kép: 1890-ben megjelent újságcikk a vízilabda bemutatkozásáról New Yorkban/ The newspaper about the water polo was published in New York in 1890

Az angol vízilabda meghódította a világot. Európában leghamarabb (1893) a németek ismerkedhettek meg az új vizes sportággal, majd két évre rá 1895-ben Franciaországban és Belgiumban is meghonosodott. Őket követték az osztrákok, majd 1897-re hazánkba is megérkezett hódító útjára.

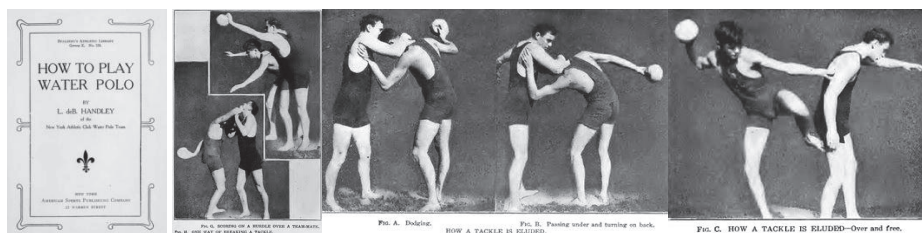
A vízilabdajáték viszont egy másik szálon is fejlődésnek indul, méghozzá Amerikában. 1888-ban megkezdte hódító útját az Újvilágban is. A játék eredetével kapcsolatosan egyes források szerint a „water polo” kifejezést is Amerikának köszönhetjük. Míg a szigetországban a „water football” terjedt el, az amerikai változatot más szabályok szerint játszották. A softball szabályokat adaptálták, és szinte vére menő küzdelmek vívtak. Igen kemény brutális mérkőzéseket akart látni a közönség, a játékosok pedig ennek eleget tettek. Az amerikai vízilabdajáték más volt, mint az európai. Keményebb, durvább.

The Water Polo Team of the New York Athletic Club

20. kép: A New York Athletic Club vízilabdacsapata 1895-ben. A kép jobb oldalán a korszak legendás edzője Gus Sundstrom. A kép a: "The ARGOSY", magazinban jelent meg New Yorkban – 1895 júliusában./ The New York Athletic Club water polo team in 1895. The image on the right side of the era's legendary coach Gus Sundström. The picture is: "The ARGOSY", a magazine published in New York – 1895 in July.

Egy korabeli újságcikk (lásd 19. kép), mely 1890. december 7-én jelent meg a New York Times hasábjain a következőket írja: „Tegnap délután a New York-i Atlétikai Club klubházában megtartott 19-ik nőnap rendezvény felkeltette a közönség figyelmét. A szokatlan esemény egy játék volt, melyet water polo azaz vízi labdának hívnak. A játékot, amit bemutattak, még sosem játszották előtte New Yorkban, de nagy sikerrel szerepelt már Providence és Boston városában. A tegnapi játékban, két csapat hat-hat játékosa küzdött egymás ellen, azért, hogy egy nagy gumilabdával megérintse az ellenfél oldalán, a medence falán lévő gólvonalat. A kemény küzdelem igazán mulatságos volt a parton lévő szurkolóknak, akik közel egy tonna vizet nyeltek le.” Érdekes kifejezéseket is olvashatunk a cikk részletben: „line up rushers”, pass the ball to centre rush”, down him there”, ami azt tükrözik, hogy ez az új játék inkább hasonlíthatott az amerikai futballhoz, mint a mai vízilabdához.

21. kép: Louis de Breda Handley 1910-ben kiadott könyvének címlapja, és a páros situációt ábrázoló képei. A képeken az 1:1 elleni küzdelmet mutatják be./ Louis de Breda Handley title page of his book published in 1910, and the pair of pictures depicting situations. The images presented in a 1:1 fight.

Az első amerikai szabályokat 1897-ben közölte le a New York Harold Reader, az első szakkönyvet pedig ugyancsak New Yorkban 1910-ben adták ki. A könyv szerzője L. deB Handley, könyvének címe pedig: „How to play Water Polo” azaz „Hogy is kell játszani a vízilabdát”.

22. kép: Vízilabdázás amerikai módra. Megjelent, a US PIC magazinban, 1938 áprilisában. / An American style. Published by the U.S. magazine, PIC, 1938 April.

23. kép: Női vízilabda Yorkville, New York, 1902 / Women's water polo Yorkville, New York, 1902

Az amerikaiak más stílusú játékaival a magyarok is megismerkedhettek, habár jóval később. 1932-ben, amikor 32:2-es gólaránnyal vertük a vízilabda elitjét, és nyertük meg az olimpiát, hazafelé a Komjádi legénység megállt egy barátságosnak induló mérkőzésre New Yorkban. A csapatvezető Bárány István sokáig alkudozott az amerikaiakkal, hogy rendes vízilabdát játszanak, de ők nem hajlottak rá. Végül abban egyeztek meg, hogy az első félidőben Európai módra játszanak, a második félidőben pedig jöhet az amerikai póló. Már a mérkőzés első fele sem hasonlított a vízilabdára, inkább az amerikai rögbire, vízirögbire. A mieink jó néhány pofont kaptak, mire aztán ők is osztani kezdték azt. Halassy Olivér, akit az egyik jenki egy jó ideje fojtogatott a víz alatt, hogy menekülni tudjon kénytelen volt oldalba harapni amerikai támadóját. A többiek siettek segítségére. A magyarok ezek után kijelentették, hogy ők nem akarnak vízirögbizni, vízilab-

dázni szeretnének, mire az amerikaiak azt válaszolták, hogy ők meg ezt a lány vízilabdát nem hajlandók játszani, mert számukra ez rettentően unalmas. Hát így ért véget a barátságosnak induló mérkőzés, és így ismerhettük meg mi magyarok az igazi amerikai pólót.

Maradjunk New York városában, de ugorjunk vissza a századfordulóra. Azok, akik úgy gondolják, hogy a női vízilabda a hatvanas években jelent meg, tévednek. Igaz a hölgyek számára sem a fürdőruhadívat, sem a kor prudériája¹ nem engedte meg a vízi sportok fejlődését, de ennek ellenére mégis akadtak reformerek. A századforduló után a nők lüszterből, vászonból, kartonból készült, sok fodorral ékesített fürdőruhát hordtak, melyhez fürdőharisnyát viseltek. Ez az öltözék még inkább nehezítette a mozgást, mintsem könnyítette volna, legalább arra jó volt, hogy mindent eltakart a kíváncsi férfi szemek elől. Ennek ellenére mégis korán megjelent a női vízilabda. 1902-ben New Yorkban úszóhölgyek egy csoportja úgy gondolt, hogy kipróbálja a játékot. Még edzőjük is akad, Alex Meffert személyében, aki a Knickerbocker Atlétikai Club játékosa, majd vízilabda edzője volt. A hölgyek számára is megtanította a játék alapjait, utat engedve a női vízilabdasportág fejlődéséhez.

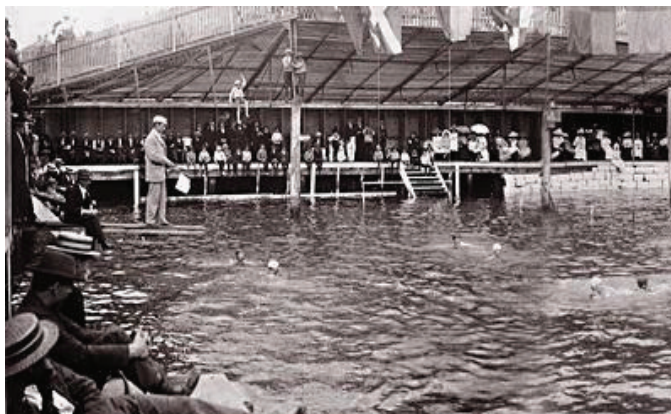

24. kép: A világ máik felén, Ausztráliában is korán megismerik a játékot. A képen a Newcastle Federal Swimming Club vízilabdacsapata látható 1896-ból. / Australia can also learn about early in the game. Pictured here is the Federal Newcastle Swimming Club water polo team from 1896 is shown.

Mind az európai kontinensen, mind Amerikában, a századfordulóra olyan népszerűvé vált a vízilabdázás, hogy a NOB felveszi az olimpiai játékok programjába. 1900-ban a futballal párban első csapatsportként bekerült az olimpiai

¹ 1847-es évben, Londonban az első női úszóklub szemérmetlen ingerkedés címen megtiltotta a nőknek a hátán történő úszást. Ez egészen az 1924-es Párizsi olimpiáig az egész világon elfogadott és követendő szabály volt.

játékok műsorába. Azóta is, a csapatjátékok közül a legrégebb óta szerepel megszakítás nélkül az olimpián².

25. kép: Vízilabda mérkőzés Ausztráliából, 1899-ből. A mérkőzést a Balmain Úszó Club és a Nyugat Sydney Úszó Club csapata vívja. / Australia can also learn about early in the game. Pictured here is the Federal Newcastle Swimming Club water polo team from 1896 is shown.

A vízilabdázás olimpiai bemutatkozása

A párizsi (1900) játékokon első ízben megrendezett vízilabdatornára nyolc csapat nevezett, de végül egy csapat visszalépése miatt, heten kezdték meg a küzdelmet. Az egy selejtezős torna fináléjában négy érmet osztanak, egy aranyt, egy ezüstöt és két bronzérmét. A vízilabdatornát Nagy Britannia (Osborne Swimming Club) csapata nyerte Belgium (Brussels Swimming and Water Polo Club) előtt. Az első „vízilabdás” olimpián még nem az egyes országok nemzeti válogatottjai, hanem klubcsapatok vetélkedtek. Így lehetett bajnok az Osborne Swimming Club, és második a Brüsszeli csapat, harmadik pedig két francia egyesület. Ezen a vízilabdatornán ugyanis a hét csapatból négy francia volt. Így kerülhetett sor arra is, hogy a harmadik helyre két francia gárda játszotta magát, a Libellule de Paris és a Pupilles de Neptune de Lille csapata. A vízilabda olimpiai bemutatkozása után eltelt négy év. A következő nyári játékokat az újvilágban rendezték. A vízilabdatorna szervezését nem kis bonyodalom előzte meg. Az angolok, akik élenjártak a szabályalkotás terén 1900-ra nagyjából véglegesítették a játékszabályokat, amit a többi európai nemzet is igyekezett elfogadni és betartani. Amerikában viszont a sajátos fejlődésnek indult vízilabdát – amely a századfordulóra egyre népszerűbbé vált – más szabályok szerint játszották. A házigazdák nem fogadták el az európai „szabványt” és saját játékszabályokat alkottak: *Softball Water Polo Rules*. Saját játékszabályaik szerint kívánták lebonyolítani az olimpiai a tornát. Így a Saint Louisban, 1904-ben megrendezett olimpiai játékok vízilabdatornáját mind a világelső Angolok, mind pedig a többi

² A futballtorna az 1932-es Los Angeles-i játékokon érdeklődés hiányában elmaradt.

vezető vízilabda nagyhatalom bojkottálta. A torna a bojkottáló nemzetek miatt igazi amerikai házibajnoksággá alakult. Az Egyesült Államok három klubcsapata – 21 vízilabda játékos – vetélkedett egymással. New York csapata szerezte meg az elsőbbséget, legyőzve a Chicago Atlétikai Egyesület és a Missouri Atlétikai Club csapatát.

A következő olimpiára (1908 London) helyreáll a rend. Azok kapták a játékok rendezési jogát, akik megalkották azt. Az angolok egy közel 70 000 férőhelyes központi stadiont építenek a játékok lebonyolítására. Ebben a stadionban, a fedett lelátó előtt a kapott helyet egy nyitott 50 méter hosszú medence, ahol a vízilabda mérkőzéseket rendezték. A londoni játékokon nem is volt kétséges, hogy a játékalapítók (Nagy Britannia) nyerik az aranyérmet. Második Belgium, harmadik Svédország. A húszas évek közepéig ezek az országok lesznek meghatározóak vízilabda történeti szempontból. Kiemelkedő Paul Radmilovic, a Britek játékosa, aki öt olimpián vett részt, úszóként és vízilabdásként. A játékok további érdekessége, hogy a mérkőzések alatt lőtt gólokat összesen csak 11 játékos – közülük öt belga – lőtte. A torna gólkirálya ugyancsak belga, a csapat kapitánya Fernand Feyaerts nyolc góllal.

Az első vízilabdás olimpiák idejében már a magyarok is próbálgatták szárnyaikat. Habár az első nemzetközi mérkőzéseink csúfosra sikerültek, a londoni olimpia után már velünk is számolni kellett a vízilabdaéletben.

A vízilabdázás magyarországi története

Az első a Londonban, a Crystal Palace uszodájában vívott vízilabda mérkőzéstől, még több mint húsz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy Magyarországon is megismerjék a játékot. A vízilabda európai hódító útjának egyik állomása a szomszédos Ausztria volt, ahol Dr. Füzéressy Árpád a Magyar Úszó Egyesület (MUE) vezetőjeként külföldi tartózkodása alatt megismerkedik ezzel az új sportággal.

Elhatározta, hogy az úszók erőnlétének növelése érdekében hazánkban is kipróbáltatja a játékot. Meghozatta Angliából a sportági szabálykönyvet, amit kisvártatva meg is küldtek az angolok. Egyvalami hiányzott még, a labda. Nem volt egyszerű a beszerzése, de előbb – utóbb az is megérkezett csomagban a szigetországból. A labdát felfújták, és a MUE úszói, Kiss Géza, Halmay Zoltán, és a többiek, akik a régi „csasziban” edzettek, az úszóedzések végén kipróbálhatták a vízilabdát. Már csak a többi felszerelés kellett. Füzéressy azt is elkészítette, megvarratta a sapkákat, és mindent beszerzett. 1897-re minden egyéb felszerelés elkészült, a kapuk, a pálya kijelölésére szolgáló zászlók, a sapkák, így elkezdődhetett a játék. Kezdetben az úszócsapat tagjait két csoportra bontották, és az úszóedzések kiegészítéseként, erőnléti edzésnek alkalmazták a vízilabdát.

Az első hivatalos mérkőzést 1899. július 30-án, Siófokon, a Magyar Úszó Egyesület két csapata vívta (1. csapat: Halmay Zoltán, Onódy József, Graf Ödön, Balatony Graf Károly, Gillemot Ferenc, Weltkugel Brunó, Párnitzky Lóránt; 2. csapat: Halmay József, Jónás István, Körpel Andor, Láng László,

Tasnády Endre, Sugár Elemér, Kiss Géza.) A bemutatkozó mérkőzés döntetlennel (1:1) zárult, a közönség részéről pedig nagy népszerűségnek örvendhetett.

26. kép: *A Magyar Úszó Egyesület vízilabda csapata / The Hungarian Swimming Association's Water Polo Team.*

1900-ban megalakul a Balatoni Úszók Egyesülete, 1901-ben pedig kiírták az első nem hivatalos bajnokságot. A MUE vezetői felvették a kapcsolatot a bécsi egyesületekkel, és egy nemzetközi rangadó lebonyolításán fáradoztak. A Wiener Athletik Sport Club meghívására a MUE úszócsapata lejátszotta az első hivatalos nemzetközi mérkőzését. A játék egyoldalú volt, az osztrákok 14:0-ra húztak el a 20 perc alatt. Ezt a csúfos vereséget foghatjuk a labdára, hiszen pólósaink itthon könnyű vászonborítású labdával játszadoztak, míg Bécsben futball labdával játszották a mérkőzést. Sajnos bármire is fogjuk nem volt jó vízhangja a vereségnek. Pólósainkat, azaz úszóinkat, hisz akkor még „all round” sportolók-ról beszélhetünk, inkább ösztönözte a vereség. Tanúságot leszűrve elkezdtek komolyabban edzeni, és a visszavágón, amire 1902-ben került sor, a MUE csapata már 5:3-ra legyőzte a Schwimm Club Ausztria gárdáját.

1904-ben négy csapat (Budapesti Úszó Egyesület, Póstatakarékpénztár, Budafok – Kistétény, Ferencvárosi Torna Club) részvételével kiírták az első hivatalos bajnokságot, amit a Balatoni Úszók Egyesülete nyert. Érdekes, hogy az elsőként alakult hazai klub, nem indult a bajnokságban. Az ok, amiért a MUE nem vett részt a bajnoki megmérettetésen az 1904-es St. Louis-i olimpiai kiküldetés. A MUE két úszót, Halmay Zoltánt és Kiss Gézát delegálta az olimpiára, de költségkímélés címszóval csak Halmay utazhatott. A MUE számos versenyzője, köztük Halmay Zoltán és Kiss Géza is elhagyták az egyesületet. Ezért maradt ki az MUE az első országos bajnokságból.

AZ FTC ÉS MAFC PÓLOCSAPATA.
 bra (álló sor): Kiss G. (bíró), Domonkos, Wenk, Fodor, Ádám, Liebner, Fazekas, Abonyi, Sp
 jós H., (ülő sor): Ember B., Reichard, dr. Beleznai, dr. Kann, Ember K., Ember G., Barrián I

27. kép: Az FTC és a MAFC csapata / The FTC and the team MAFC

1907-ben a Magyar Úszó Szövetség megalakulása lendületet adott a hazai vízilabda fejlődésének. 1909-ben megalakult a Ferencváros vízilabdacsapata, akik trónkövetelőként léptek fel, az addigi magyar bajnokkal (Magyar Úszó Egylet) szemben. A nemzetközi viadalokon is kezdtek egyre sikeresebben játszani vízilabdásaink. Az újonnan alakult FTC csapata 1909-ben serleggel tért haza egy nemzetközi kupáról, majd megverte az olimpiai ezüstérmes Belgákat. A nemzetközi sikerek magabiztossá tették a vízilabdázóinkat, és persze a vezetőket is, így egy perci sem volt kétséges, hogy a legjobbak elutazhatnak Stockholmba az olimpiára. 1912-ben vettek részt először a magyar vízilabdások olimpián (*Ádám Sándor, Beleznai László, Fazekas Tibor, Hégnér Jenő, Rémi Károly, Wenk János, Zachár Imre*). A várakozást keserű csalódás követte. Sajnos, az első körben épp az osztrákokkal kerültek szembe pólósaink, akiktől 5:4-re kaptak ki, így Ausztria csapata került tovább a második körbe. A szabályok értelmében a vesztes csapat (vagyis mi) addig maradhatott játékban, amíg az őt kiverő csapat is játékban volt. Mivel az osztrákok a következő mérkőzésen Nagy Britannia csapatától szenvedtek el egy csúfos 8-0 vereséget, így mi is elbuktunk. A második körben még lett volna esély szépíteni, de sajnos Belgium csapatától is egy gólos vereséget szenvedtünk (6:5). Ez az eredmény pedig csak az ötödik helyhez volt elegendő. A tornát az előző olimpiai bajnok Nagy Britannia csapata nyerte, második Svédország, harmadik pedig Belgium lett. Negyedik helyen a sógorok végeztek, mi a hat résztvevő csapat közül ötödikek lettünk. Franciaország hatodik. Az ötödik hely háttérben, melyet sokan kudarcnak ítélték meg, sok érdekes dolog rejlett. A vízilabda nagyhatalmak még nem igazi nemzeti gárdát verbuváltak, hanem minden ország, így Anglia, Belgium, Svédország is a legjobb klub-

csapatukat küldték az olimpiára, kivéve minket, Magyarokat. Hazánk akkori legjobb, és legösszeszokottabb klubcsapata a Ferencváros helyett, mi igazi – igaz kissé kiforratlan – válogatottat küldtünk Stockholmba. A helyzetet tovább rontotta még, hogy költségkímélő céllal néhány játékos helyére az amúgy is utazó úszók közül kellett beválogatni a csapatba. Így került a válogatottba Zachár Imre, illetve Beleznai László, akik vízilabdáztak már életükben, de csak kedvtelésből, hobbi szinten. A taktika tehát az volt, hogy megkeresték számukra azokat a posztokat, ahol a legkevesebb kárt tehetik. Tovább gyengült válogatottunk, mikor Ádám Aladár eltörte a lábát. Borultak a posztok, mindenki máshol játszott, mint ahol tudása szerint kellett volna, illetve megszokta. Így történhetett meg, hogy a korszak egyik legjobb hátvédjének (bekk) számító Fazekas Tibornak is el kellett hagyni helyét, de talán legrosszabbul világklasszis centerünk Wenk János járt, hiszen Ő más poszt híján a kapuba szorult. Ezek után nem csoda, hogy mind az osztrákoktól, mind pedig a belgáktól vereséget szenvedtünk, még szerencse hogy csak egy gólosat. A következő évek a tanulásról szóltak. Majd csak a háború utáni években következik be a várva várt fordulat a hazai vízilabdázásban. Komjádi Béla irányításával lendületet kap a sportág. Hogy mi történt azután? Már tudjuk. Kilenc olimpiai aranyéremmel, 3 ezüst és 3 bronzéremmel, 2 világbajnoki aranyéremmel, 6 ezüst, és 1 bronzal, 12 Európa bajnoki aranyéremmel, 5 ezüst, 4 bronzal, 3 világbajnoki győzelemmel, három ezüst, és két bronzéremmel büszkélkedhet hazánk válogatottja. A világ legjobbjai lettünk.

Felhasznált irodalom

Bakó Jenő (1986): Az úszás története. Sport.

Gyarmati Dezső (2001): Aranykor. A magyar vízilabdázás története. Budapest

Nemzetisport.hu: Magyarok a férfi Európa-bajnokságokon, érmesek. (Hozzáférés: 2010. augusztus 15.)

Nemzetisport.hu: Magyarok a női Európa-bajnokságokon, érmesek. (Hozzáférés: 2010. augusztus 15.)

Rajki Béla, Gallov Rezső (1985): Korszerű vízilabdázás. Sport.

Székely Ferenc (2004): 10 év a Heves Megyei Sportmúzeumban a sport történelmének templomában. Eger.

Képek forrása

Water Polo legends.com (Hozzáférés: 2010. augusztus 15.)

10. kép: <http://alumni.eusu.ed.ac.uk/> (Hozzáférés: 2010. augusztus 15.)

24. kép <http://librariesaustralia.nla.gov.au/> (Hozzáférés: 2010. augusztus 15.)

26. kép <http://www.huszadikszazad.hu/> (Hozzáférés: 2010. augusztus 15.)